

CONCEPT ȘI SEMNIFICAT ÎN TERMINOLOGIE

Nina ZGARDAN / Aurelia VARTIC

Abstract

The paper presents the debate arisen by the terminology of the semantic aspect in different domains besides semantics such as, logic, semiotics and gnoseology. It also points out different methodologies approaching this issue.

În literatura de specialitate aspectul semantic în terminologie suscită cele mai controversate dezbateri. Lucru explicabil dacă ne gândim, în primul rând, că semantica nu ține doar de domeniul lingvisticii, ci și de cel al logicii, semioticii și gnosiologiei, și, în al doilea rând, că metodologiile folosite în tratarea unităților terminologice sunt radical diferite : cea tradițională bazată pe postulatul **un termen – un sens** și cea nouă, bazată pe **tehnicile lingvistice de cercetare**. Ultima, întemeiată pe colectarea unităților din contexte lingvistice și comunicative reale, zdruncină fundamentul teoriei clasice închistată în triada **termen - concept - referent**. Terminologia devine treptat lingvistică, descriptivă, textuală [1, p.6]

Abordarea textuală a scos în evidență fenomenul variabilității terminologice, prin urmare, și cel al variabilității semantice care a făcut vulnerabil postulatul dogmatic **un termen – un sens**. Funcționarea reală a unităților lexicale și luarea în calcul a efectelor legate de contextualitatea sensului duce, după cum afirmă Slodzian, la reinterpretarea « conceptelor » ca pe niște semnificate normate de practicile discursive și gnoseologice în sfera activităților profesionale, unde, de obicei, se intersectează mai multe domenii. Prin analiza textuală pot fi descoperite noi sensuri dobândite de unitățile lexicale în diferite ocurențe. Aceste unități lexicale cu sensuri noi, contractate în text, sunt susceptibile de a deveni termeni într-un domeniu sau altul după o perioadă de aflare în așa zisa stare de « candidat - terme » și după o filtrare riguroasă morfo-sintactică și semantică [2,p.75-77]. Procesele semantice care au loc în texte sunt complexe și greu de sesizat. Și totuși, credem, după Slodzian și Cabré, că abordarea descriptivă a textelor și a unităților lexicale este unica cale reală, valabilă și corectă de cercetare semantică, de punere în valoare și exploatare a semanticii textuale. Căci și termenii, și cuvintele sunt entități lingvistice și se realizează plenar doar în situații contextuale și discursive care concretizează sensul lor sau anunță un sens în devenire, adică o potențială polisemie. Odată îmbogățite, semnificatele pot fi, după cum se exprimă Cabré, « multiplicat în diferite domenii de specialitate ».

Să ilustrăm prin următorul exemplu. Termenul **bague**, din limba franceză care înseamnă *mulură, relief ornamental în formă de inel*, a apărut în arhitectură prin analogie, pe baza unor asociații de trăsături asemănătoare cu cele ale unui obiect cunoscut de către toți membrii comunității lingvistice și anume : **bague** = *anneau que l'on met au doigt* ; **inel** = *cerc mic de metal (prețios cu cu pietre scumpe) care se poartă ca podoabă pe deget*. Această asemănare stabilită prin reprezentare, adică prin evocarea mintală a imaginii unui obiect perceput în trecut, a avantajat folosirea cuvântului **bague**, gravat deja în memoria colectivă, pentru denumirea unui nou concept **bague** = *motif ornamental qui ceinture horizontalement le fût d'une colonne (inel, mulură inelară pe coloană)*. Procedeu acesta, prin care unui concept i se dă formă prin analogie este frecvent în terminologie. Însă cuvântul generic **bague** poate, tot prin analogie, pătrunde cu statut de termen și în alte domenii – maritim, tehnic etc. – făcând trimitere la noi concepte. Această « multiplicare » în diferite

domeniul de specialitate este provocată de alipirea la conținutul semantic al cuvântului generic **bague** (inel – podoabă) a unui sem specific care-l « terminologizează ». Să vedem care este acest sem specific.

Limba generală	Limba de specialitate
Bague : Anneau que l'on met au doigt lorsqu'il est orné.	Bague (arh) : Moulure (relief ornemental) circulaire qui divise horizontalement une colonne.
Semele : anneau / mettre / doigt / orné	Semele : relief ornemental / circulaire / diviser / horizontalement / colonne

Deci, semele *inel, ornate, pus, deget* constituie niște trăsături semantice din care este compus semantemul *bague*, în cazul termenului se crede că e vorba de trăsături conceptuale din care se compune conceptul.

Dacă comparăm aceste două definiții, una din limba generală și cealaltă din limba de specialitate, observăm că ideea de formă inelară, de accesoriu de element decorativ, este comună pentru ambele cazuri, ceea ce ne permite să vorbim despre existența unui nucleu semantic comun. Însă în definiția a doua apare ideea de *colonne* (coloană) care conține acest sem specific și care antrenează lexemul generic **bague** într-un alt domeniu și anume cel al arhitecturii. Iar schimbarea de domeniu duce în mod inevitabil la modificarea semantică numită de terminologi – **alunecare de sens** [6], prin care unitățile lexicale capătă statut de termeni, acestea completând nomenclatura terminologică cu denumiri pentru conceptele apărute.

Întrebarea care se impune este : din ce e format sensul termenului **bague**, de exemplu, și prin ce diferă el de sensul cuvântului primar **bague**. Se crede, și vedem în aceasta iarăși o consecință a doctrinei clasice, că trăsătura ar fi semantică în lingvistică și conceptuală în terminologie. Ceea ce ar însemna, după cum remarcă pe bună dreptate Béjoint și Thoiron, că în sensul cuvântului ar lipsi « conceptualul », iar în cel al termenului n-ar exista « semanticul » [3, p.8]. Unii terminologi mai susțin că sensul termenului ar fi format doar din concept, iar cel al cuvântului dintr-un concept înscris într-un semnificat [4, p.86-127]. Se pare că acest punct de vedere se explică nu numai prin devotament față de doctrina clasică, ci și prin faptul, sau chiar în primul rând prin faptul, că Saussure, după ce a afirmat că « le signe linguistique unit non une chose et un nom, mais un concept et une image acoustique », a înlocuit « concept » din structura semnului lingvistic cu cel de « signifié », iar « image acoustique » cu termenul « signifiant ». Și Saussure continuă : « Nous proposons de conserver le mot signe pour désigner le total et de remplacer concept et image acoustique respectivement par signifié et signifiant... » [5, p.99]. Această schimbare terminologică în structura semnului lingvistic, i-a făcut pe unii specialiști să creadă că conceptul a fost, în acest mod, redus la semnificat și că el n-ar mai exista în afară de semnificat [3, p.88].

Noi însă, suntem de părerea că această trecere de la formula *semn lingvistic = concept + imagine acustică*, la *semn lingvistic = semnificat + semnificant* constituie o delimitare între descrierea semnului, pe de o parte, ca entitate epistemologică, la nivel de logică cu instrumentele specifice : **semn** → **concept** → **referent** și, pe de altă parte, ca entitate lingvistică cu instrumentele respective : **semn** → **semnificat** → **semnificant**. Importante sunt relațiile dintre aceste două niveluri – logic și semantic – felul în care conceptul alimentează semnificatul, iar limba dă formă conceptului.

REFERINȚE

1. Cabré M. T. *Sur la représentation mentale des concepts : base pour une tentative de modélisation* // Le sens en terminologie. Presses universitaires de Lyon, 2000, p.20-40.
2. Slodzian M. L. *L'émergence d'une terminologie textuelle et le retour du sens* // Le sens en terminologie. Presses universitaires de Lyon, 2000, p.61
3. Béjoint H. et Thoiron Ph. *Le sens des termes* // Le sens en terminologie. Presses universitaires de Lyon, 2000, p.8
4. Depecker L. *Le signe entre signifié et concept* // Le sens en terminologie. Presses universitaires de Lyon, 2000, p. 86-127.
5. Saussure F. *Cours de linguistique générale*, Paris, Payot, 1994. Apud. Depecker L. *Le signe entre signifié et concept*, op. Cit. P.86-127.
6. Vezi, de exemplu, Ungureanu L., *L'interprétation de langue générale – langue spécialisée dans le discours d'internet*, Paris-Chișinău, 2003 (teză de doc. In științe ale limbajului).